

STATUL CA FACTOR DECISIV DE INFLUENȚĂ A STATUTULUI JURIDIC AL PERSONALITĂȚII

Boris NEGRU,
doctor în drept, profesor universitar
Octavian MARIAN,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

SAMMARY

Analysis of the legal status of the person from antiquity to the contemporary era reveals its dependence indissoluble state as a source of law. Consequently, the contemporary state had the task of shaping a new legal status of the person, according to the new conditions of the current period. The actuality of this mission is special, because from here starts mostly the democratic character and nature of the state organization of societies of today.

In this scientific approach we aim to study the role in evolution of the state as a decisive factor influencing the legal status of personality.

Keywords: the state, the legal status of the person, rights and freedoms of person

REZUMAT

Analiza statutului juridic al persoanei din Antichitate pînă în epoca contemporană denotă dependența indisolubilă a acestuia de stat, ca sursă a dreptului. Pe cale de consecință, statului contemporan i-a revenit sarcina conturării unui nou statut juridic al persoanei, corespunzător condițiilor actuale. Actualitatea acestei misiuni este una deosebită, întrucît vizează caracterul și natura democratică a organizării statale a societăților de astăzi.

În demersul științific de față ne propunem să studiem rolul în evoluție al statului ca factor decisiv de influență a statutului juridic al personalității.

Cuvinte-cheie: stat, statut juridic al persoanei, drepturi și libertăți ale persoanei

Introducere. Poziția reală a individului în societate, gradul lui de libertate se exprimă, mai presus de toate, în oportunitățile și responsabilitățile materiale și spirituale, cantitatea, calitatea și amploarea cărora constituie caracteristica substanțială a condiției sociale a persoanei. Aceste oportunități și responsabilități, practice, apar numai ca rezultat al unei interacțiuni complexe între individ și societate. Societatea reprezintă un produs al interacțiunii umane, un sistem relațional uman ce evoluează istoric. Astfel, societatea și personalitatea sînt fenomene ce se condiționează reciproc și există doar într-o unitate incasabilă.

În funcție de timp, de coordonatele istorice, geografice sau politice, de factorii obiectivi și subiectivi ai vieții sociale, indicatorii fundamentali ai condiției sociale a personalității sînt substanțial diferiți. Chiar și așa drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la viață sau dreptul la libertate, în Europa contemporană diferă fundamental în conținut de aceleași drepturi din perioada de pînă la Primul Război Mondial. Ca urmare, statutul juridic al persoanei se prezintă ca un produs al istoriei, umanitatea conștientizînd gradual drepturile și libertățile circumscrise acestui statut.

Statului contemporan i-a revenit

sarcina conturării unui nou statut juridic al persoanei, corespunzător condițiilor actuale. Actualitatea acestei misiuni este una deosebită, întrucît vizează caracterul și natura democratică a organizării statale a societăților de astăzi.

În demersul științific de față ne propunem să abordăm rolul în evoluție al statului ca factor decisiv de influență a statutului juridic al personalității.

Materiale și metode aplicate. Pentru atingerea scopului prestabilit, au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: inductivă și deductivă, istorică, a interpretării logice a normelor de drept etc. Drept

suport științific și normativ au servit lucrările cercetătorilor autohtoni, români și francezi.

Discuții și rezultate obținute. În societatea organizată în stat, printre factorii ce condiționează statutul juridic al personalității, statul deține un rol crucial, determinat de relativa independență și autonomia considerabilă a acestuia față de persoană și societate, precum și de acele pîrghii de influență asupra relațiilor publice pe care le deține în exclusivitate. În virtutea principiului suveranității puterii publice, orice persoană pe teritoriul statului este sub jurisdicția acestuia, devenind destinatarul normelor general-obligatorii ce emană de la puterea publică.

Astfel, esența și conținutul statutului juridic al personalității ca fenomen juridic pot fi analizate doar în baza înțelegerii raporturilor dintre stat și individ. Problema personalității este problema individului inclus în sistemul de relații sociale, în structura socială. Condiția juridică a persoanei este determinată de posibilitățile oferite de sistemul public, precum și de poziția lui socială. Prin reglemen-

tarea relațiilor și proceselor sociale, statul influențează activ limitele și natura libertății personale. Prin reglementările sale, statul determină conținutul drepturilor și libertăților persoanei, stabilește limitele acestora în scopul protecției drepturilor și libertăților tuturor membrilor societății, a interesului general. Desigur, problema determinării interesului general are o conotație politică, ce poate conduce la tratări diferite și la excese serioase, la care ne vom referi în continuare.

O concluzie este neîndoiește: trecerea în revistă a statutului juridic al persoanei din Antichitate până în epoca contemporană denotă dependența indisolubilă a acestuia de stat, ca sursă a dreptului.

Statul este o instituție excepțională în istoria societății, ale cărei repere se manifestă cu precădere în domeniile politic și juridic. Sub aspectul său politic, statul este expresia și instituționalizarea puterii politice în societate, este sistemul instituțional creat de această putere în scopul exercitării sale. Ca organizare politică a puterii, statul se prezintă ca un sistem articulat de instituții sau organe investite cu autoritate, prin care se realizează o ordine socială. Din punct de vedere juridic, acesta realizează puterea politică cu ajutorul dreptului, fiind cel mai important factor realizator al normativității juridice. Totodată, se susține că „cea mai importantă funcție a statului este cea de reprimare și coerție” [12, p. 27].

Numeroasele definiții ale statului converg, aproape fără excepție, asupra acestei capacități a statului de a crea și impune reguli, denumită și *constrîngere*. Dar puterea nu trebuie interpretată doar ca fenomen exclusiv restrictiv și represiv, ci și ca necesitate pentru viața și activitatea socială organizată. Ca relație socială, relația de putere este esențială, obiectiv necesară pentru existența oricărei forme de comunitate socioumană [22, p. 82]. Ea asigură agregarea socială, fundamentarea scopurilor și obiectivelor, eficiența acțiunii umane, manifestându-se ca

formă de mobilizare a resurselor sociale în direcția scopului și obiectivelor dorite.

Astfel, statul se prezintă ca un sistem de conducere socială care desfășoară o anumită activitate socială, distinctă de celelalte activități din societate. El este puterea suverană sau supremă în cadrul teritoriului său și, prin definiție, autoritatea legislativă supremă.

Statul, ca sistem social, nu este individualizat prin statică, ci dimpotrivă, el evoluează și se modifică în rezultatul procesului dialectico-logic de dezvoltare istorică obiectivă a societății. Acest proces însă nu este caracterizat prin uniformitate; dimpotrivă, foarte des îi este specifică diversitatea și contradictorialitatea [17, p. 98-100]. Ca urmare, raporturile dintre individ și stat pot fi foarte diferite. Pe parcursul istoriei gândirii și practicii politice s-au evidențiat două abordări fundamentale opuse în ceea ce privește raporturile statului cu persoana, interferențele vieții publice cu viața privată. [21]

Despotiile orientale erau dominate de ideile unei totale dominări a statului asupra persoanei, idei justificate de factori economici și sociali, de relațiile dintre clasele sociale, de relațiile de proprietate asupra pământului, apelor etc., de nivelul de conștiință socială. În așa tip de societăți, denumite „holiste” (din grecul *holos* – „întreg”), în care primează valorile colective de supraviețuire sau apărare, persoana nu este recunoscută ca avînd existență socială decît în cadrul comunității, statul implicînd ideea unei puteri care depășește voințele indivizilor. Aceste viziuni se regăsesc și în filosofia antică greacă, fiind susținute cu convingere de către cei mai notorii reprezentanți ai săi [1, p. 17]. Mărturiile istorice ne relevă faptul că în orașele-state din Grecia, dar și în Roma Antică, această filosofie domina viața socială, fiind promovată o totală subordonare a individului față de comunitate [21].

Orice sistem politic se bazează pe un anumit cod etic. Codurile etice dominante în istoria omenirii

au fost varietăți ale doctrinei altruist-colectiviste, care subordona individul unei autorități superioare, fie ea mistică sau socială. Ca urmare, cele mai multe dintre sistemele politice erau varietăți ale aceleiași tiranii etatiste, deosebindu-se între ele nu în mod principial, ci doar prin grad, fiind limitate numai de factori întîmplători, ca tradiția, haosul, conflictele sîngeroase și prăbușirile periodice. Sub toate aceste sisteme, morala era un cod aplicabil numai indivizilor, nu și societății. Societatea era plasată în afara legii morale, ca întruchipare, sursă sau unic tîlmaci al ei, iar ideea sacrificării în numele societății era privită ca obiectiv principal al eticii în existența pămînteană a omului [4].

Mai trebuie menționat faptul că Antichitatea nu cunoștea ideea de drepturi ale omului, ci numai de drepturi și îndatoriri ale cetățeanului. Persoana nu era percepută în afara societății și se bucura de oportunități sociale exclusiv prin raportare la stat. Conflictul dintre puterea publică și individ întotdeauna s-a soluționat în favoarea celei dintîi. În aceste condiții, statutul juridic al persoanei este socializat, exercitat nu în favoarea individului, ci a statului, puterea publică fiind cea care-i delimitează extensiunea. Persoana este somată să acționeze în aceste „limite”, determinate în lipsa ei.

Aceasta este valabil pentru toate sistemele etatiste, pentru toate versiunile eticii altruist-colectiviste, fie ea mistică sau socială. Iată cîteva dovezi: teocrația Egiptului antic, cu faraonul ca zeu întruchipat, regula absolută a majorității, sau democrația din Atena, statul bunăstării sociale instaurat de împărații romani, Inchiziția spre sfîrșitul Evului Mediu, monarhia absolută din Franța, statul bunăstării sociale în Prusia bismarckiană, camerele de gazare ale Germaniei naziste și adevărul abator care a fost Rusia Sovietică. Toate aceste sisteme erau expresia eticii altruist-colectiviste, numitorul lor comun fiind faptul că societatea se plasa deasupra legii morale, ca un idol atotputernic și suveran al bunu-

lui plac. Prin urmare, toate aceste sisteme erau, din punct de vedere politic, variante ale unei societăți imorale [4].

Începînd cu secolul al XVI-lea, s-a purces la o reexaminare a tuturor principiilor într-o lume considerată a fi plină de erori, procedînd la punerea bazelor umanismului politic și a liberalismului. Modernitatea începe să se impună odată cu schimbarea viziunii despre libertate, în sensul autonomiei voinței individului devenit propriul său legiuitor. Mutațiile statutului juridic al persoanei au început odată cu zdruncinarea structurilor ierarhice, prin denaturalizarea inegalităților și a continuat pentru ca oamenii să se simtă asemănători și să se recunoască unii pe alții în această calitate – de oameni. Omul valorează pentru că este Om, el devine o „sursă de valori”, ceea ce duce la transformarea dreptului în „drept subiectiv” [14, p. 36].

În gîndirea filosofică și politico-juridică occidentală, un loc aparte în argumentarea condiției juridice a persoanei l-a ocupat conceptul *drepturilor naturale ale omului* în diferitele sale versiuni. Potrivit acestei doctrine, drepturile sînt inerente ființei umane de la naștere. Ele sînt autosuficiente și independente de deciziile discreționare ale statului, deoarece își au originea în însăși natura omului. Concepția drepturilor naturale se axează pe autonomia individului, pe individualitatea sa.

În acest sens, se consideră că realizarea cea mai profund revoluționară a Statelor Unite ale Americii a fost subordonarea societății legii morale. Principiul drepturilor individuale ale omului a reprezentat extinderea moralei asupra sistemului social, și anume ca o îngădire a puterilor statului, ca o apărare a individului împotriva forței brutale a colectivului, ca o subordonare a puterii dreptului. Statele Unite ale Americii a fost prima societate morală din istorie. Toate societățile anterioare l-au privit pe individ ca pe un mijloc, ca pe un obiect de sacrificiu în vederea atingerii scopurilor altora, iar societatea au privit-o

ca pe un scop în sine. Statele Unite, însă, l-au privit pe om ca pe un scop în sine, iar societatea au considerat-o mijloc al conviețuirii pașnice, ordonate, voluntare între indivizi. Toate sistemele anterioare au considerat că viața omului aparține societății, că societatea poate face cu ea tot ce dorește și că orice libertate de care eventual se bucură îi este acordată ca o favoare, prin îngăduință, și îi poate fi retrasă în orice moment. SUA au statuat că viața îi aparține omului de drept (adică în virtutea unui principiu moral și în virtutea naturii sale), că un drept este o proprietate a individului, că societatea ca atare nu are niciun fel de drepturi și că singurul obiectiv moralmente justificat al statului este protejarea drepturilor individuale [4].

Acest salt calitativ impunea o reformă majoră în tratarea statutului juridic al persoanei, punîndu-se în valoare primatul individului asupra grupului. În centrul noilor concepții cu privire la raporturile dintre stat și persoană stau ideile de libertate și de drepturi naturale ale omului, care determină noi relații între individ și stat; ideea că puterea publică trebuie să se conducă de lege, pentru a proteja în mod inerent drepturile și libertățile persoanei. Drepturile și libertățile naturale ale omului sînt plasate deasupra puterii de stat, fiind concepute pentru a restricționa abuzul și violența acesteia.

Statul începe să fie văzut ca o putere în serviciul libertăților înscrise în fiecare cetățean, a cărui natură de om îl face propriul său proprietar, și nu poate fi exercitată decît în limitele acestei misiuni. Fundamentarea modelului liberal a demarat prin adoptarea declarațiilor de drepturi [20] și prin fixarea acestora în constituții. Spre exemplu, Constituția Franței din 1791, enumerînd drepturile personale ale omului, menționa că puterea legislativă nu poate adopta legi ce ar obstrucționa realizarea drepturilor naturale și civile ale persoanei. Libertatea persoanei constă în a înfăptui totul ce nu prejudiciază drepturile altora sau securitatea publică [2, p. 43]. În așa fel, puterea

legislativă este limitată, iar singura îngădire a libertății persoanei apare atunci cînd ea recurge la încălcarea libertății altora. În acest sens, J. S. Mill argumenta că este autorizată subordonarea spontaneității individuale unui factor extern, cum este statul, numai atunci cînd acțiunile unui individ aduc atingere celorlalți [16].

În societatea dominată de idealurile de dreptate, umanism și democrație, se caută o armonizare a relațiilor dintre indivizi, ca parte, și societate, ca întreg, această funcție revenindu-i statului. Dreptul este văzut ca un mijloc necesar de conciliere a intereselor diferitelor grupuri sociale, persoane și societate. Personalitatea, drepturile și libertățile ei sînt văzute ca scop final al intervenției statului în viața socială și, totodată, ca limită a acestei intervenții.

Unul dintre reprezentanții de seamă ai liberalismului politic, francezul B. Constant (1767-1830), afirma că libertatea nu constă în faptul că puterea se află în mîinile poporului, ci în independența individului față de puterea de stat. Pentru libertatea persoanei este esențial ca puterea, oricui ar aparține, să fie limitată de drepturile juridice ale cetățeanului. Libertatea este triumful individului aflat asupra autorității care ar voi să guverneze prin despotism, cît și asupra majorității care este tentată să marginalizeze minoritatea. Libertatea în societatea modernă este personală, cetățenească și civilă și constă în independența individului față de stat, față de autoritate. Libertatea este asigurată prin limitarea puterii statului, prin neamestecul acestuia în viața indivizilor [6].

Doctrina politică liberală, fiind axată pe persoană ca ființă rațională, purtătoare și promotoare a propriilor sale aspirații și interese, a adus o nouă concepere a locului și rolului acesteia în societate, a raportului ei cu politica și cu puterea. Nu persoana trebuie să se afle în serviciul puterii, ci invers, puterea trebuie să-i creeze persoanei acel cadru social, economic, politic și juridic care să-i asigure realizarea propriilor scopuri

și interese. Liberalismul plasează în locul autorității tradiționale persoana umană cu interesele și aspirațiile ei, însoțită de un larg sistem de drepturi și libertăți.

Democrația liberală modernă fundamentează raporturile dintre stat și personalitate prin impunerea principiului că persoana trebuie să dispună de mecanisme legale pentru protecția drepturilor și intereselor sale personale contra interesului obiectiv sau arbitrar-subiectiv de stat. Statul liberal este conceput ca formă în interiorul căreia se exercită în armonie libertățile individuale [9].

În cadrul preocupărilor de determinare a unor relații dintre stat și persoană de natură să garanteze exercitarea drepturilor acesteia la adăpost de abuzurile puterii, apare conceptul *statului de drept*. El este o construcție juridică prin care se încearcă a restrânge sfera de acțiune a statului în favoarea libertății individului, căci statul de drept, înțeles ca *extrema ratio*, a fost invocat atunci când s-a căutat un mijloc de opoziție față de excesul puterii. [13] Se poate afirma astfel că, din perspectivă conceptuală, statul de drept are în vedere un tip particular de stat, un adevărat model de organizare socială, construit ca un răspuns la anumite cerințe, necesități și exigențe ale vieții reale; o cucerire prin care indivizii și grupurile sociale au căutat securitate și protecție efectivă în fața puterii despotice [18].

Trebuie să menționăm că construcția statului de drept, care presupune, mai întâi de toate, structurarea ordinii juridice și controlul respectării ierarhiei normelor prin intermediul instanțelor cu scopul de a face constrângerea previzibilă și a lega normativ administrația, a părut suficientă pentru asigurarea statului juridic al persoanei. Evoluția societății contemporane, cu expansiunea indispensabilă a puterii statale, cu necesitatea acută a normării, a infirmat însă această presupusă suficientă a statului de drept [8, p. 5-6]. Juridicizarea integrală pe care o postulează statul de drept în sco-

pul limitării puterii se transformă în vector de difuzare și într-un instrument al acesteia.

Expansiunea puterii prin norme a necesitat crearea unor instrumente noi de limitare a ei, simpla legare normativă a administrației fiind insuficientă, incapabilă de a elimina arbitrarul din procesul de executare a puterii. Deci, pentru a fi în prezența unui stat de drept, nu este suficient să se instituie un mecanism juridic, care să garanteze respectarea riguroasă a legii, ci este totodată necesar ca acestei legi să i se dea un anumit conținut, inspirat de ideea promovării drepturilor și libertăților umane. Trebuie să se găsească un mijloc de a depăși domnia instrumentului, trebuie ca locul constituției-separației a puterilor să fie luat de constituția-garanție de drepturi, trebuie să se acorde preponderență organizării libertăților față de organizarea puterii [8, p. 5]. Astfel, pentru statul de drept este caracteristică nu doar legarea necondiționată a tuturor actorilor sociali, inclusiv a statului, de lege, dar, de asemenea, acceptarea ideologică, juridică și organizatorică a inviolabilității și primatului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Funcția statului de drept nu se limitează la măsuri restrictive de apărare și siguranță, ci se transformă în una activă, ce urmărește asigurarea progresului fiecărei persoane în realizarea dezideratelor sale. Ca rezultat, se desprinde o altă caracteristică a statului de drept – respectarea strictă a principiului răspunderii reciproce a statului și a persoanei. Acest principiu se manifestă, mai întâi de toate, în fixarea normativă a limitelor de intervenție a statului în sfera privată a individului și a societății, în angajamentele specifice asumate de stat, destinate să asigure interesul persoanelor, în măsurile reale de responsabilitate a oficialilor statului pentru neexecutarea obligațiilor lor față de persoană și societate. În fine, conceptul complex al statului de drept fundamentează construcția, funcționalitatea și finalitatea sistemului juridic al unui

stat, conferind principiilor acestuia un conținut valoric special.

Astăzi, statul de drept se asociază cu totalitatea garanțiilor oferite statului juridic al persoanei în scopul de a concilia libertatea și autoritatea. Statul se vrea, astfel, un garant al societății civile, o consecință firească a individualismului recunoscut, stimulat și protejat în societățile deschise, liberale. În centrul construcției statului de drept stă persoana, statul juridic al acesteia, toată amenajarea instituțională fiind invocată în scopul protecției acestora. În acest sens, autorul francez Jean-Louis Quermonhe se pronunță: „Puțin importă că drepturile omului au ca fundament teoria drepturilor naturale sau că ele sînt plasate la nivelul primului rang al normelor superioare ale ordonării juridice pozitive. Esențialul este ca ele să fie efective” [19, p. 11].

Așadar, statul de drept nu poate fi redus la un simplu dispozitiv tehnic de organizare a ordinii publice și juridice, iar orice progres în apărarea și protecția drepturilor omului trebuie să fie asimilată cu o întărire a statului de drept [5]. El își stabilește limitele, fixînd mecanisme defensive contra unor ingerințe statale arbitrare, motivate prin binele comun și interesul general, în sfera de libertate a persoanei. Or factorii ce amenință statul juridic al persoanei diferă de la o epocă la alta, de la o țară la alta, iar soluțiile trebuie să se adapteze acestor circumstanțe. Ca urmare, statul de drept se prezintă nu ca un concept cu caracter axiomatic, ci ca un concept cu o structură flexibilă, susceptibilă de evoluție și schimbare. Astăzi, o piedică serioasă în calea trecerii de la dezideratul statului de drept la statul de drept real o reprezintă greutatea de a determina schimbarea poziției autorităților publice și a funcționarilor publici față de drepturile și interesele legitime ale cetățenilor și de a face efectivă răspunderea juridică a celor dintîi [18, p. 57].

La etapa actuală, în contextul relațiilor dintre stat și personalitate, pe primul plan trebuie plasate

teze principal noi [7, p. 17]: auto-limitarea puterii de stat, a structurilor acestuia în raport cu persoana umană, răspunderea statului față de individ, prioritatea intereselor și valorilor celui din urmă față de celelalte valori și interese. Sub acest aspect, este necesară limitarea acțiunii statului la granița de la care începe libertatea persoanei – condiție indispensabilă a exercitării de către aceasta a drepturilor sale [3, p. 31]. În acest sens, anume statutul juridic al personalității simbolizează hotărul invocată [11, p. 65-66].

Așadar, evoluția statului contemporan este o încercare de realizare a unui stat cu calitate, adică a unui stat care nu se întemeiază pe constrângere și violență, ci pe dialog social și pe participarea cetățenilor la procesul decizional. În democrațiile liberale contemporane, acțiunile statului, ca instrument de organizare și conducere socială și de apărare a intereselor generale ale societății, sînt limitate de recunoașterea și garantarea drepturilor și libertăților persoanei. Statul, prin acțiuni practice și procedee juridice eficiente, realizate de organele sale, are menirea de a proteja și promova statutul juridic al persoanei. În acest context, noțiunea de *organ* are semnificația de instituție publică care îndeplinește o funcție politică, socială, administrativă etc. Prin urmare, organele de ocrotire a normelor de drept reprezintă instituții ce îndeplinesc funcția ocrotirii normelor de drept în modul prevăzut de lege. Uzual, acest termen include doar organele speciale ale statului, investite cu atribuții de asigurare a respectării normelor juridice, care tradițional asigură legalitatea și ordinea de drept, adică: instanțele judecătorești, procuratura și organele de poliție.

Cultura universală a drepturilor omului a ajuns în prezent un indicator care limitează principiul statului suveran care, chiar atunci cînd le încalcă, încearcă mai mult să le ascundă decît să le justifice [10, p. 21]. În aceste condiții, statutul juridic se prezintă ca nucleu al prevederilor legislative ce expimă

principiile fundamentale ale raporturilor dintre persoană și stat. Aceste principii fundamentează un proces principal nou de soluționare a problemelor vizînd drepturile și libertățile persoanei, prefigurîndu-se măsuri cardinale în vederea asigurării și valorificării statutului juridic al persoanei. În cadrul acestor măsuri este de necontestat rolul major al statului în consacrarea și protecția statutului juridic al persoanei. Acesta intervine ca un factor de bază, menit să facă cunoscute drepturile și libertățile de care dispune persoana și, implicit, să garanteze respectarea și realizarea lor practică.

Se poate afirma că rolul statului se manifestă prin [15]:

- stabilirea drepturilor, libertăților și îndatoririlor, care în ansamblul lor formează statutul juridic al persoanei;

- reglementarea circumstanțelor și a condițiilor în care urmează să fie respectate și realizate acestea;

- identificarea subiecților responsabili de protecția, garantarea și promovarea statutului juridic al persoanei;

- stabilirea măsurilor de sancționare a încălcării statutului juridic al persoanei, a mecanismului de tragere la răspundere a subiecților culpabili de aceasta și de restabilire a drepturilor și libertăților lezate etc.

Concluzii. Într-o formă indirectă, statutul juridic al persoanei este garantat și asigurat prin reglementarea în legislație a modului de organizare și funcționare a autorităților publice, a responsabilității acestora, a formelor de interacțiune dintre acestea și indivizi. Prin urmare, putem conchide că întregul edificiu statal are menirea de a-i asigura persoanei aplicabilitatea, viabilitatea și eficiența statutului ei juridic.

Referințe bibliografice

1. Aristotel. *Politica*. București: Editura PAIDEIA. 2001, 299 p.
2. Arseni A., V. Ivanov, L. Suholito. *Dreptul constituțional comparat*. Chișinău: USM, 2003, 285 p.
3. Avornic Gh. *Activismul juridic al*

cetățenilor și statul de drept: realități și perspective. Chișinău, 2005, 256 p.

4. Ayn Rand. *Obiectivismul, filosofia rațiunii*. <http://ayn-ro.blogspot.com/2008/12/drepturile-omului.html>.

5. Chevallier J. *L'Etat de droit et relations internationales*. <http://www.afri-ct.org/IMG/pdf/chevallier.pdf>.

6. Constant B. *De la liberté des Anciens comparée à celle des Modernes*. http://catallaxia.net/Benjamin_Constant_De_la_Liberte_des_Anciens_comparée_à_celle_des_Modernes.

7. Costachi Gheorghe. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept din Republica Moldova*. Inst. de Istorie, Stat și Drept. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2009, 326 p.

8. Dănișor D. C., Dogaru I. *Drepturile omului și libertățile publice*. Chișinău: Zamolxe, 1998, 242 p.

9. Dobre Claudiu. *Liberalism și praxis neoliberal*. <http://agonia.ro/index.php/essay/84229/>.

10. Flood P. J. *The effectiveness of U.N. Human Rights Institution*. Praeger Westpost. Greenwood Publishing Group, 1998, 168 p.

11. Grecu R. *Stere în lupta pentru drepturile omului. Concepția drepturilor și libertăților omului în opera juridică a lui Constantin Stere*. Chișinău: Universul, 2009, 252 p.

12. Hall J.A., Ikenberry G.J. *The State*. (Concepts in Social Sciences). Milton Keynes: Open University Press, 1998, 125 p.

13. Ionescu Steluța. *Justiția și marile doctrine privind statul de drept*. <http://www.rsd.ro/Art-5-1-2-2008.pdf>.

14. Ionescu V., Navroțchi I. *Democrație – vis și realitate*. București: Editura C.H. Beck, 2006, 224 p.

15. Marian O. *Drepturile și libertățile omului prin prisma legislației și a procesului legislativ*. În: *Legea și viața*, 2014, nr. 2, p. 8-13.

16. Mill John Stuart. *De la liberté*. http://wikilivres.info/wiki/Sur_la_libert%C3%A9

17. Negru B. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, 520 p.

18. Popescu S. *Statul de drept în debaterile contemporane*. București: Ed. Academiei Române, 1998, 268 p.

19. Quermonne Jean-Louis. *Les régimes politiques occidentaux*. Paris: Points, 2006, 336 p.

20. Racila Emil, Vaslan Calin. *Politologie*. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=27&idb=>

21. Radu Liviu. *Originea și evoluția statului*. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2009, nr. 2(24), p. 90-109.

22. Sida Andrei, Berlingher Daniel. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 3-a, rev. Arad: Vasile Goldis University Press, 2006, 232 p.